

SUITSIDAL HOLAT VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI

Yo‘ldoshyev Sardorbek Asliddin o‘g‘li
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax
filiali, o‘qituvchi
Sultonaliyeva Gulshona Sherzod qizi,
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy
universiteti Jizzax filiali, Yoshlar psixologiyasi
yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Maqolaning mazmuni shundan iboratki, hozirgi kunda yosh avlodni bo‘sh vaqtini mazmunli o‘tkazish va bunday nojo‘ya ishlarni oldini olish, suitsidni kelib chiqishi va ularning salbiy taraflari qonuniy tarafdama yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Psixologiya, o‘smirlik, diqqat, psixika, suitsid, stress, kamolot.

O‘smirlik insonning balog‘atga yetish davri bo‘lib, o‘ziga xos xususiyati bilan kamolotning boshqa pog‘onalardan keskin farqlanadi. O‘smirda ro‘y beradigan psixofiziologik, biologic o‘zgarishlar natijasida uning psixik dunyosiga tub burilish nuqtasi vujudga keladi. Balog‘at davriga 11 (12-15) yoshli qizlar va o‘g‘il bolalar kiradilar. Kamolotning mazkur davrida jismoniy va jinsiy yetilish amalga oshadi. Hozirgi davrga kelib o‘smirlik yoshi 8-9 yoshni tashkil etadi. O‘smirlik davrida ayniqsa, psixologik jihatdan turli o‘zgarishlar yuz beradi. Bu davrda o‘smirlarda o‘zining ichki “meni” ustun bo‘lib qoladi. Ular har ishda o‘zlarini ko‘rsatishni xohlashadi. Ko‘pincha diqqat markazida turishni yoqtirishadi. Ularda o‘ziga xos jizzakilik paydo bo‘ladi. Bu davrda o‘smirga negativ munosabat qilib bo‘lmaydi. Ko‘p hollarda sizning unga nisbatan biror ishni ta‘qiqlashingiz, uni kamsityotgandek tuyiladi. Chunki u alohida shaxs, uning shaxsiy fikri, o‘z shaxsiy ishlari bor. Ayrim ota-onalar bu davrga kelib o‘smir farzandlarini tarbiyalashga qiynalib qolishadi. Buning asosiy sababi bolaga bir xil munosabat qilishlari.

Bolalar har bir yosh davrda har xil munosabat va turlicha tarbiya berish kerak. 8-yoshlik davrida bergan tarbiya va munosabatini 12 yoshda beraolmaysiz. Hozirgi bolalar ota-onalariga ishonmay qo'yishgan o'rtoqlariga va xatto o'zlari unchalik yaxshi bilmaydigan kishilarga ishonishadi, ichki sirlarini ularga aytishadi, ular har yerdan ma'lumot olishadi. Bu ma'lumotlarning qanchalik to'g'ri va aniqligini esa tahlil qilib o'tirishmaydi. Ayniqsa, bugungi globallashuv jarayonida internet oqimlaridan kirib kelayotgan turli informatsiyalar ko'proq yoshlar ongini zaxarlaydi. O'z joniga qanday oson qasd qilish bo'yicha internetda 9000 sayt mavjud. 2017-yil ayniqsa, "Ko'k kit", "Tinch uy" kabi virtual o'yinlar shu saytlarga adashib kirib qolgan ayrim yoshlarning suitsidga qo'l urish va hayotdan ko'z yumishga olib keldi. Buning sabablari o'rganilganda, ularning ta'lim dargohlarda o'qishi va do'stlar-dugonalari bilan munosabatlari yaxshi, ammo uyda ko'p vaqtini internet bilan o'tkazganlari aniqlandi.

Yoshlarning o'z joniga qasd qilishiga nima sabab bo'ladi?

- Ota-ona va yon atrofdagilar e'tiborsizligi (oiladagi nosog'lom muhit, o'qishdagi muvaffaqiyatsizlik);
- O'zi kutgan voqea hodisalar ro'y bermasligi (qimmat baho narsalar, o'zicha sevgan insonlarning e'tibor sizligi);
- O'z-o'ziga past baho berish;
- Turli ruhiy zo'riqishlar (stress);
- Tug'ma xastaliklar (psixologik);
- Oilada ham o'z joniga qasd qilish holati bo'lganda.

O'smirlardagi sabablar:

1. Javobsiz muhabbat;
2. Menga e'tibor qarating;
3. Men hechkimga kerak emasman;
4. Kurashishga kuchi yetmasligi;
5. Hamma yerda yomon holatlarni ko'rish;
6. Fiziologik o'zgarishlar.

Suitsidning salbiy oqibatlari:

- ✓ Suitsid – bu nafaqat o'ziga, balki, oilaga, jamiyatga ham zarar yetkazish;
- ✓ Suitsid oqibatida jismoniy va ruhiy shikastlanish;
- ✓ Suitsidga qo'l urish natijasida atrofdagi kishilarning ijobiy munosabatni yo'qotish.

Eng muhimi suitsid shunchaki e'tiborni tortish usuli emas, bu jiddiy muammo. Suitsid juda yomon salbiy oqibatlarga olib keladi. Suitsid nafaqat insonning o'ziga zarar yetkazish, balki oilasiga, atrofdagilarga, shuningdek, jamiyatga ham zarar yetkazishdir.

Suitsid natijasida inson o'lmay qolishi mumkin, ammo uning nomiga tushadigan dog', atrofdagi insonlarning unga nisbatan beradigan salbiy baholari to umrini oxirigacha saqlanib qoladi. Suitsidga qo'l urush natijasida inson ham fiziologik, ham psixologik ziyon ko'radi.

O'quvchilarning bo'sh vaqtini tashkil etish bo'yicha O'quvchilarni keng ko'lamda sport bilan shug'ullanishi badiiy, ijodiyot to'garaklarga jalb etish – o'quvchining ijodiy tashabbuskorligi rivojlantirish, bo'sh vaqtini faol va foydali o'tkazish, qonunga bo'ysunish shakllanishiga yordam beruvchi tarbiyaviy faoliyatning yo'nalishlaridan biridir.

Huquqiy tarbiya bo'yicha Nopok kimsalar tomonidan muntazam insonni kamsitish orqali o'z joniga qasd qilishga olib kelishi mumkinligini ham e'tibordan qochirmasligimiz kerak. O'zbekiston Respublikasining jinoyat kodeksi maxsus qismi Birinchi bo'lim. Shaxsga qarshi jinoyatlar

1-bo'lim Hayotga qarshi jinoyatlar 103-modda o'zini o'ldirish darajasiga yetkazish Moddiy tomondan yoki boshqa jihatlardan aybdorga qaram bo'lmagan shaxsga rahmsiz muomala qilish yoki uning sha'ni va qadr-qimmatini muttasil ravishda kamsitish natijasida uni o'zini-o'zi o'ldirish yoki o'z-o'zini o'ldirishga suiqaqd qilish darajasiga yetkazish 3 yilgacha axloq tuzatishishlar yoki 5 yilgacha ozodlikdan maxrum qilish bilan jazolanadi.

XULOSA

Hayot o'zi bu nima? Hayot – bu quvib-yetib bo'lmaydigan, to'xtatib qololmaydigan va hech bir inson to'ymaydigan omonatdur. Jonzotlar ichida eng oliysi bu –Xazrati INSONDIR.

“Tushkunlikka tushib o'zini o'ldirgan kishi agarda yana bir hafta yashaganida edi. Hayotdan ketishni istamasdi. ”Volter Alloh hech bir jonzotga ato etmagan buyuk aqlni, faqatgina insonga qilib yaratgan. Shu aqlni, hayotni go'zal qilishga ishlatmoq darkor. Buyuk “Qu'roni Karim” kitobida ham inson Alloh tomonidan ato etilgan umrni ezgu ishlarga sarflash va hayotning har bir daqiqasini bebaho ne'mat sifatida qadrlash zarur degan g'oyalar ifodalangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Umarov B.M “Bolalar va o'smirlar suitsidining yosh va ijtimoiy –psixologik xususiyatlari” Toshkent.TDPI (1999)
2. Maxmudov O.A.-“Farzandnoma”, Toshkent : G'.G'ulom nomidagi nashriyot matbaa ijodiy uyi,2020.- 352b.
3. To'liqinovich, A. G. (2022). IJTIMOIIY TARMOQLARNING YOSHLAR ONGI VA MA'NAVIYATIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 561-566.
4. Yo'ldoshev Sardor Asliddin o'g'li. (2022). PSIXOLOGIK ZO'RAVONLIK VA KIBERBULLING. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 1(2), 62–66. Retrieved from <http://journal.jbnuu.uz/index.php/ijcstr/article/view/119>
5. [THE EDUCATION OF TALENTED STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM](#) MR Usarovna, SZ Ibrahimovna, YS Asliddin o'gli... - 2019
6. Zakirovich, Djumanov Sherali. "TALABALARDA KOMMUNIKATIV QOBILiyATLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research* (2022): 543-545.
7. Djumanov Sh.Z. Talabalarni kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish va kasbiy muomala jarayoniga tayyorlash. *Ўзбекистонда психологияни ривожланттириши муаммолари: назария ва амалиёт уйғунлиги*, 112-115.

8. Джуманов, Ш., & Холикулова, С. (2022). Талабаларда коммуникатив қобилиятларни шакллантириш имкониятлари. *Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы*, 1(1), 513-515.
9. Abduvakilovna, Karakulova Umida, and Ravshanova Xurshida Xusanovna. "O‘SMIRLARDA DEVIANT XULQ-ATVOR SHAKLLANISHIGA OILAVIY NIZOLARNING TA’SIRI." *Journal of new century innovations* 19.2 (2022): 91-94.
10. Abduvakilovna, Karakulova Umida, and Xolboyev Jasurbek Baxriddin o‘g‘li. "O‘SMIRLARDA SALBIY XULQ-ATVOR NAMOYON BO‘LISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI." *Journal of new century innovations* 19.2 (2022): 87-90.
11. Abduvakilovna, Karakulova Umida. "OLIY O‘QUV YURTI TALABALARIDA KASBIY VA AXLOQIY SIFATLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TAJRIBA ISHLARI NATIJALARI." *Journal of new century innovations* 19.2 (2022): 95-98.
12. Davlataliyevna, S. N. (2022). OILADAGI SALBIY MULOQOTNING FARZAND PSIXOLOGIYASIGA TA’SIRI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 475-478.
13. Davlataliyevna, S. N. (2022). PSYCHOLOGY AND ITS PRINCIPLES. *Scientific Impulse*, 1(5), 823-826.
14. Davlataliyevna, S. N. (2022). UMUMIY PSIXOLOGOYA VA TURLI XIL PSIXOLOGIK AMALIYOTLAR. *Scientific Impulse*, 1(5), 820-822.
15. Ergashevich, Y. S. (2022). KIBERHUJUMLARDAN HIMOYALASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 46-49.
16. Ergashevich, Y. S. (2022). Psychology of modern leadership as an important phenomenon of effective management”. *International Journal of Early Childhood Special Education* ISSN, 1308-5581.

17. Otamuratov R.U. O‘SMIRLARDAGI KASBIY O‘ZLIGINI ANGLASHIDAGI XAVOTIRLANISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI // CARJIS. 2022. №Special Issue 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlardagi-kasbiy-o-zligini-anglashidagi-xavotirlanishning-psixologik-xususiyatlari> (дата обращения: 30.01.2023).
18. Otamuratov R.U., Ochilova M. EMOTSIONAL INTELEKT TUSHUNCHASINING PSIXOLOGIK O‘ZIGA XOSLIGI // CARJIS. 2022. №Special Issue 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/emotsional-intelekt-tushunchasining-psixologik-o-ziga-xosligi> (дата обращения: 30.01.2023).
19. R.U.Otamuratov., Kasbiy tanlovlardagi xavotirlanishning psixologik xususiyatlari., ГЛОБАЛ ДУНЁДА ПСИХОЛОГИЯ ФАНИ: НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ, ЧАҚИРУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР Профессор Эргаш Ғозиевич Ғозиев хотирасига бағишланган Республика илмий-амалий конференцияси материаллари 16 феврал 2022 йил 2022 у., - 379 б.
20. Uskanovich, O. R. (2022). PSIXOLOGIYADA XAVOTIRLANISHNING ILMIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 494-498.
21. Sharofitdinov, A. (2022). O‘SMIRLARDA O‘QUV MOTIVATSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA OILANING O‘RNI. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6), 82-87. извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5490>
22. Sharofitdinov, A. (2022). O‘SMIRLARDA JINOYATCHILIK XULQINING KELIB CHIQISHI . Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6), 78-81. извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5489>
23. Abdulla, S. (2022, March). THE ROLE OF FAMILY IN THE FORMATION OF LEARNING MOTIVATION FOR ADOLESCENTS. In *Conference Zone* (pp. 286-288).
24. Sharofitdinov, A. (2022). OILADA SIBLING MAQOMI

MUNOSABATLARINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(3).

25. Arakulov, G. (2023). ВНИМАНИЕ – ВАЖНОЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ЯВЛЕНИЕ У ДОШКОЛЬНИКОВ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7681>

26. Arakulov, G. (2023). АГРЕССИЯ - ЎСМИРЛАРДА ТАЖОВУЗКОРЛИК ШАКЛЛАНИШИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ФЕНОМЕН СИФАТИДА. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7714>

27. Djumanov, S. (2023). TALABALARDA KOMMUNIKATIV QOBILİYATLARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOSIGA YONDASHUVLAR VA TUSHUNCHALAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7719>

28. Yuldashev, S. (2023). LIDERLIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHDA SINIF RAHBARINING O‘RNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7716>

29. Yuldashev, S. (2022). KIBERHUJUMLARDAN HIMOYALASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/6548>

30. Rahmatullayeva, M., Rashidova, G., & Karakulova, U. (2023). XXI ASRDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA PEDAGOGIK MAHORAT. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7721>

31. Otamuratov, R., & Otamuratova, S. (2023). INTERNETNING SHAXSGA TA’SIRI MUAMMOSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Журнал*

Педагогика и психологии в современном образовании, 3(1). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/7723>

32.Маджидов, Д. Б., & Шарофиддинов, А. (2017). Социальный интеллект как совокупность способностей, обеспечивающих адаптацию личности в обществе. In *Актуальные вопросы современной психологии* (pp. 22-24).

33.Мажидов, J. (2021). ВОПРОСЫ ГАРМОНИИ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ МОЛОДЕЖИ О СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ И УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНЬЮ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(1). извлечено от

<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1369>

34.Мажидов, J. (2021). НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ЧУВСТВА ОДИНОЧЕСТВА В ПОДРОСТКОВОМ ПЕРИОДЕ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 1(1). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1375>

35.Мажидов, J. B. (2020). Some characteristics of relationships in football teams. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(11), 1981–1988. <https://doi.org/10.5958/2249-7137.2020.01488.3>

36.Мажидов, J. (2021). ШАХСГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (3). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325>

37.Мажидов, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O‘RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 608-613.

38.Мажидов, J. (2022). ЎСМИРЛИК ДАВРИГА ХОС СУИЦИДАЛ ХУЛҚНИНГ АЙРИМ САБАБЛАРИ. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, 2(7). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5766>

39. Majidov, J. (2021). ЁШЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИ ВА ОИЛАВИЙ ҲАЁТДАН ҚОНИҚИШ УЙЎНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологи в современном образовании*, 1(1).
40. Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.
41. Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.
42. Мажидов Жасур, & Ҳамдамов Ҳайдарбек. (2022). ШАХСГА СТРУКТУРАВИЙ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Involta Scientific Journal*, 1(7), 138–148. Retrieved from <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/255>
43. Imomqulova, F. U. B., & Qarshiboyeva, D. B. (2022). КО ‘Р ВА YOLG ‘IZ FARZANDLI OILADAGI FARZANDLARNING EMOTSIONAL INTELLEKTINING O ‘ZIGA XOSLIGI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 4-2), 1142-1146.
44. Majidov, J. (2022, March). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA TA’LIMI O‘ZLASHTIRISH MUAMMOSINING PEDOGOGIK-PSIXOLOGIK SABABLARI. In *International Virtual Conference on Language and Literature Proceeding* (Vol. 1, No. 1).
45. Majidov, J. B., Sobirov, A. B., Karshiboeva, D. B., & Mamarayimova, R. U. (2022). Factors Of Formation Of The Scientific Worldview Of The Person And Their Interrelation. *PORTA LINGUARUM*, 37, 65-70